

I. ĮVADAS

Prognozuojama, kad 2014 m. Lietuvos eksporto vertė (neįskaitant energetinių produktų) per metus augs 4 proc. Tai – nedidelis augimas, palyginti su 1996–2013 m. laikotarpio vidutine metine plėtra (12,6 proc.). Prekių eksporto (neįskaitant energetinių produktų) augimą turėtų palankiai veikti lietuviškos kilmės prekių eksportas, kurio numatoma 2014 m. metinė plėtra sudarys 4,4 proc. Nepaisant Rusijos draudimo importuoti tam tikrus maisto produktus, lietuviškos kilmės prekių, išskyrus energetikos produktus, eksporto vertė padidės dėl augančios užsienio paklausos ir ypač dėl šį rudenį laukiamo gausaus grūdų derliaus. Dėl Rusijos paskelbto embargo, mažėjančių eksporto kainų, nuvertėjusių NVS valiutų ir Rusijos ekonomikos sąstingio reeksportas (neįskaitant energetinių produktų) per metus augs reikšmingai mažiau negu iki šiol – tik 3,6 proc.¹

Eksportas pagal kilmę	Laikotarpis	2012	2013	2014 prognozė	2015 prognozė
Lietuviškos kilmės prekių eksportas, išskyrus energetikos produktus		11,8 %	2,9 %	4,4 %	8,0 %
Prekių reeksportas, išskyrus energetikos produktus		20,7 %	15,3%	3,6%	12,2%
Visas prekių eksportas, išskyrus energetikos produktus		15,7%	8,5%	4,0%	10,0%

II. TARPTAUTINĖ APLINKA

Politinė įtampa Ukrainoje ir Artimuosiuose Rytuose varžo pasaulinę prekybą, taip pat ir Lietuvos eksportą. Ukrainos konflikto raida yra labai dinamiška ir įvairiais kanalais gali paveikti Lietuvos eksporto pasiūlą bei paklausą, taigi reikšmingai prisideda prie prognozių neapibrėžtumo. Pateikta prognozė remiasi prielaida, kad krizė Ukrainoje negilės, o priimti sprendimai nebus atšaukti. Rusijos sankcijos tam tikrų maisto produktų importui iš ES ir kelių kitų šalių daro neigiamą poveikį Lietuvos maisto gamintojams. Maisto produktų eksporto kainos mažės ne tik dėl Rusijos draudimo importuoti maisto produktus Lietuvos gamintojams, bet ir dėl perteklinės pasiūlos Europos rinkose.

Euro zonos preliminarūs ekonomikos įverčiai nerodo aiškių atsigavimo ženklų. Vokietijos ir Italijos ekonomikos augimas per antrąjį ketvirtį netgi sulėtėjo, o Prancūzijos ekonomikos augimas buvo lygus nuliui. Tačiau Nyderlandai ir Ispanija išbrido iš ekonomikos nuosmukio. Dviejų Baltijos euro zonos šalių, Latvijos ir Estijos, ekonomikos plėtra buvo stipri. Ekonomikos augimas buvęs stebimas ir ne euro zonos ES šalyse. Jungtinė Karalystė paskelbė įspūdingus augimo rodiklius. Lenkijos ir Švedijos ekonomika taip pat augo. Norvegijos ekonomikos augimas per antrąjį ketvirtį pranoko analitikų lūkesčius. Persikelkime už Europos ribų: JAV ekonomikos augimo rodikliai buvo geresni nei prognozavo ekonomistai. Tačiau Rusijoje stebimi ekonomikos sąstingio ženklai. Rusijos ekonomikos augimo rodikliai apima laikotarpį, kai Rusija dar nebuvo įvedusi sankcijų. Sankcijos jau neigiamai veikia Europos valstybių pasitikėjimo rodiklius.

Nuo praėjusių metų pasaulines žaliavų kainas veikė slopinantys veiksniai. Prognozuojama, kad sumažėjusios maisto prekių kainos dar labiau kris (bent jau Europoje) dėl Rusijos importo draudimo. Tikimasi, kad labai sumažėjusios trąšų kainos neturėtų mažėti kitais metais. Medienos kainos, stabiliai augusios per pastaruosius metus, turėtų didėti ir toliau. Metalai 2014 m. tebepigai, ateityje tokia tendencija galimai tęsis, tačiau kainų mažėjimas bus nuosaikus. Pasaulinės gamybos eksporto kainos pastaruosius dvejus metus mažėjo, tačiau Pasaulio banko prognozės rodo, kad jos vėl ims didėti šiais ir kitais metais.

2013 m. Rusijos rublis ir kitų NVS šalių valiutos smarkiai nuvertėjo, palyginti su Lietuvos litu. 2013 m. Rusijos rublis prarado 10,7 proc. savo vertės, o per pirmuosius septynis 2014 m. mėnesius jis nuvertėjo dar 6 proc. Švedijos krona Lietuvos lito atžvilgiu taip pat nuvertėjo. Tačiau JAV dolerio, Jungtinės Karalystės svaro sterlingų, Lenkijos zlotu ir Norvegijos kronos vertė padidėjo 2014 m.

II. VIDINIAI VEIKSNIAI

Skaiciavimai rodo, kad ilguoju laikotarpiu Lietuvos prekių (neįskaitant energetinių produktų) eksporto vertę labiau lemia pasiūlos veiksniai, t. y. gamybos pajėgumas ir vienietinės darbo sąnaudos, taip pat, mažesne dalimi, - vidaus paklausos raidos poveikis.²

Per paskutinius keturis ketvirčius padidėjus Lietuvos žemės ūkio ir gamybos sektoriaus investicijoms į ilgalaikį turtą, tikėtina, kad į eksportą orientuoti gamybos pajėgumai išaugs.

2013 m. vienietinės darbo sąnaudos gamybos sektoriuje reikšmingai didėjo ir ši tendencija, tikėtina, išliks, tačiau augimo tempas turėtų būti nuosaikesnis. Nekylant pasaulinėms prekių kainoms, išaugusios vienietinės darbo sąnaudos gali ilgai tapti iššūkiu Lietuvos darbui imlių į eksportą orientuotų pramonės šakų konkurencingumui.

¹ Eksporto kiekių metinio pokyčiai nepateikiami, nes VŠĮ „Verslios Lietuvos“ ekonometriniuose modeliuose naudojami grandininiai Fišerio ketvirčių indeksai nėra sumuojami. Sumavimas negalimas tiek dėl naudojamų grandininio indeksų, tiek pačios Fišerio formulės, kuri (priešingai nei Laspeireso formulė) neturi sumavimo nuoseklumo.

² Notten, Thomas. E.H. (2013). Pasiūlos ir paklausos veiksnių svarba Lietuvos eksportui: ARDL režimų testavimo metodas. Pinigų studijos, XVI Nr. 2, pp. 20-39.

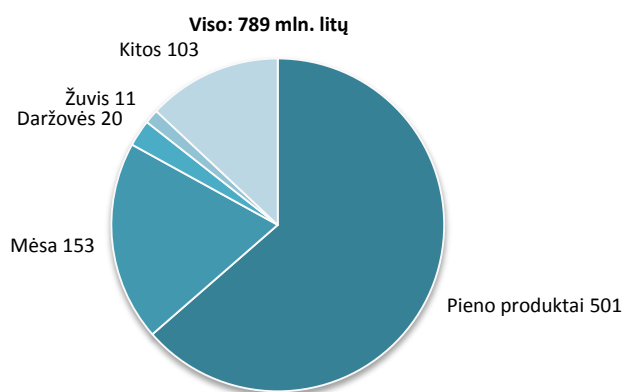
Mažėjant eksporto kainoms, vidaus rinkoje paduodamų prekių kainos taip pat mažėja, nors ir ne taip sparčiai. Aukštesnės kainos vidaus rinkoje gali paskatinti kai kurias eksportuojančias įmones parduoti savo prekes vidaus rinkoje.

2014 m. laukiamas gausus grūdų derlius, kuris turėtų reikšmingai padidinti eksporto apimtis ketvirtajame ketvirtyje ir 2015 m. pirmajame ketvirtyje. Tačiau toli gražu neaišku, ar grūdų eksporto vertė viršys 2012 m. rekordą, kadangi prognozuojama, kad ateinančią žiemą grūdų kainos, tikėtina, bus mažesnės.

III. RUSIJOS EMBARGO POVEIKIS

Rusijos importo ribojimai daro tiesioginį neigiamą poveikį Lietuvos žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriams. Lietuviškos kilmės prekių, kurioms taikomas importo draudimas, vertė 2013 m. sudarė 789 mln. litų, tai yra 2,3 proc. viso lietuviškos kilmės prekių eksporto (neįskaitant energetinių produktų). Beveik du trečdaliu šios sumos (501 mln. litų) sudarė pieno produktai. Lietuvos maisto pramonės rinka gana koncentruota, tačiau didžioji dalis eksporto nukreipta ne į Rusiją. Į Rusiją eksportuojamų prekių, kurioms buvo taikomos sankcijos, dalis sudarė 21,3 proc., o likę šios kategorijos produktai buvo nukreipti į kitas rinkas. Lietuviškos kilmės prekių, kurioms šiuo metu Rusija taiko importo draudimą, eksportas į Rusiją per pirmus šešis šių metų mėnesius sumažėjo 18,3 proc., palyginti su tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu.

1 pav. Draudimuose minimų lietuviškos kilmės prekių eksportas į Rusiją 2013 m.

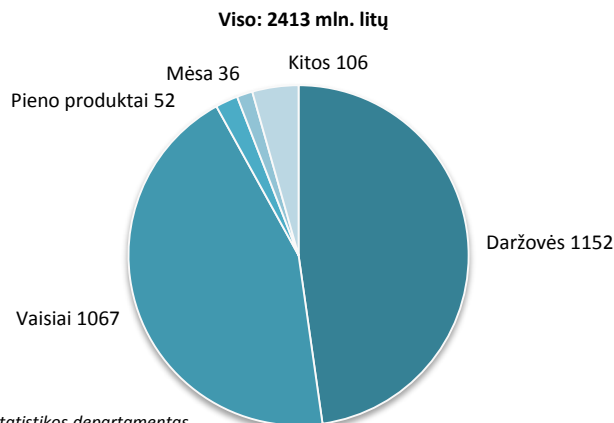

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas.

Numatoma, kad eksporto apyvartos nuostoliai dėl Rusijos draudimo importuoti lietuviškos kilmės prekes per likusius 2014 m. mėnesius sieks 250 mln. litų, darant prielaidą, kad kitos rinkos padengs 30 proc. eksporto nuostolių. Šie nuostoliai gali būti ir mažesni, nes Lietuvos pieno produktų gamintojai dar prieš Rusijai įvedant sankcijas ir blogėjant Rusijos rinkos sąlygoms pradėjo ieškoti kitų rinkų. Prognozuojama, kad per pirmus septynis 2015 m. mėnesius nuostoliai sieks 300 mln. litų. Kyla klausimas, ar Lietuvos gamintojai galės ir, svarbiausia, ar norės (atsižvelgiant į rizikos veiksnius), susigrąžinti prarastą Rusijos rinkos dalį.

Didžiąją prekių, kurioms Rusiją taiko sankcijas, eksporto dalį sudaro reeksportas. Šių prekių vertė 2013 m. sudarė daugiau nei 2,4 mlrd. litų. Daržovių ir vaisių reeksportas sudarė po daugiau nei 1 mlrd. litų. Reeksportuojamų prekių, kurioms taikomos sankcijos, dalis, nukreipta į Rusiją, sudarė 71,3 proc.

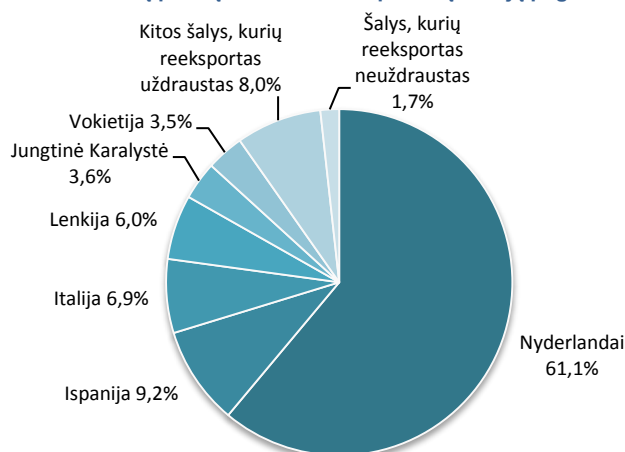
1 pav. Draudimuose minimų prekių Lietuvos reeksportas į Rusiją 2013 m.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas.

Ne visoms reeksportuojamoms prekėms taikomos sankcijos. Rusija draudžia įvežti tik tas reeksportuotas prekes, kurios pagamintos Europos Sąjungoje, JAV, Norvegijoje, Kanadoje ir Australijoje. Mūsų vertinimais, 2013 m. 98,3 proc. į Rusiją uždraustų įvežti prekių sudarė prekės prieš tai importuotos iš šalių, kurioms Rusija taikė importo sankcijas.

2 pav. Draudimuose minimų prekių Lietuvos reeksportas į Rusiją pagal kilmės šalis 2013 m.

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamento duomenis ir VŠĮ „Versli Lietuva“ skaičiavimai.

2013 m. didžiąją draudžiamų prekių reeksporto į Rusiją dalį (61,1 proc.) sudarė iš Nyderlandų importuotos prekės. Iš jų 60 proc. buvo daržovės ir beveik 40 proc. – vaisiai. Neaišku, ar šios prekės buvo pagamintos Nyderlanduose, ar prieš tai buvo importuotos iš kitų šalių ir po to reeksportuotos į Lietuvą. Pagal Nyderlandų statistikos agentūros duomenis, didžioji dalis eksportuotos daržovių produkcijos buvo pagaminta Nyderlanduose, tuo tarpu didžioji dalis vaisių produkcijos buvo reeksportas.³ Kitos šalys, deja, nepateikė duomenų, kokią jų eksporto dalį sudarė vietoje pagaminta produkcija, ir kokią dalį – reeksportas. Tačiau galime daryti prielaidą, kad jų reeksporto dalis buvo mažesnė nei Nyderlandų, nes ši šalis užima išskirtinę vietą prekybos koridoriuje tarp pasaulio ir Europos. Mūsų prielaida, kad 30 proc. uždraustų reeksportuoti prekių pasieks Rusijos rinką.

Skaičiuojama, kad dėl importo draudimo patirti reeksporto nuostoliai per likusius 2014 m. mėnesius gali siekti apie 800 mln. litų. Per pirmuosius septynis 2015 m. mėnesius nuostoliai gali siekti 1350 mln. litų.

Uždraustų importuoti prekių kainos Europoje pradeda kristi. Europos Sąjunga ketina imtis priemonių – supirkti daržovių, vaisių ir pieno produkciją, kad sustabdytų staigų kainų kritimą, kurį sukėlė perteklinė pasiūla Europos rinkose.⁴ Nepaisant ES pastangų, prognozuojama, kad maisto produktų kainos mažės ir toliau.

IV. LIETUVIŠKOS KILMĖS PREKIŲ EKSPORTAS

Prognozuojama, kad 2014 m. lietuviškos kilmės prekių (neįskaitant energetinių produktų) eksporto vertė per metus augs 4,4 proc. (t. y. sparčiau negu 2013 m., kuomet metinė plėtra sudarė 2,9 proc.). 2015 m. eksporto vertės augimas turėtų toliau spartėti ir pasiekti 8 proc. per metus.

Per 2014 m. pirmuosius du ketvirčius užsienio paklausa⁵ nedidėjo, tačiau, atsižvelgiant į pagrindinių eksporto partnerių ūkio prognozes, užsienio paklausa turėtų padidėti trečiajame ketvirtyje.⁶

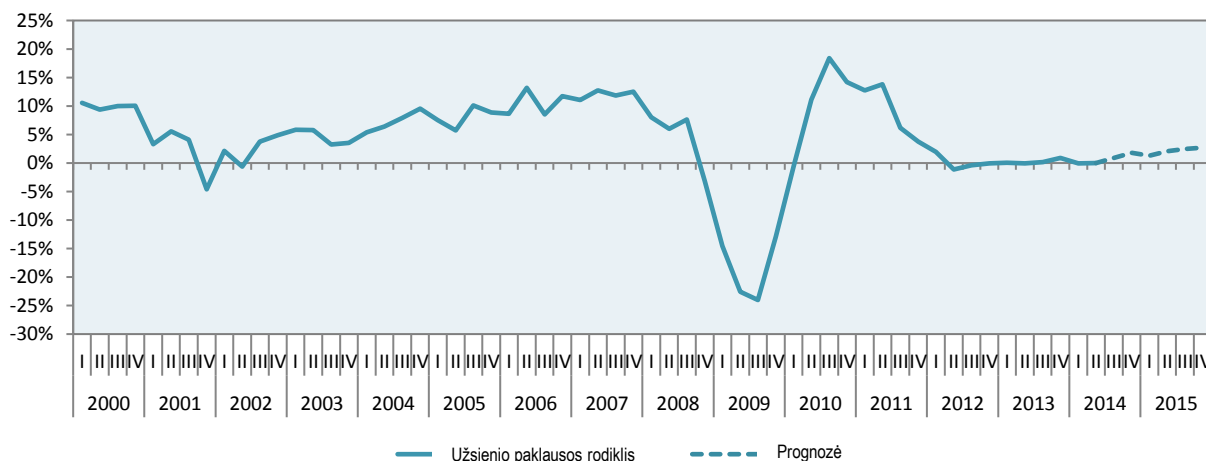
³ Nyderlandų statistikos agentūra skelbia, kokia daržovių ir vaisių produkcijos eksporto dalis pagaminta vidaus rinkoje ir kokia reeksportuota. 2012 m. (naujausia turima informacija) 83,1 proc. daržovių produkcijos eksporto sudarė vietinė produkcija. Tuo tarpu vidaus rinkoje pagaminta vaisių produkcija sudarė 26,4 proc. vaisių eksporto. <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=81202NED&D1=2-3&D2=7-8&D3=I&VW=T>.

⁴ Europos Komisija (2014 m. rugpjūčio 18 d.) skelbia ketinanti suteikti ypatingą pagalbą ES greitai gendančios vaisių ir daržovių produkcijos gamintojams. *Pranešimas spaudai.* http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-932_en.htm; Europos Komisija (2014 m. rugpjūčio 28 d.) skelbia ketinanti suteikti skubią pagalbą pieno sektoriui. *Pranešimas spaudai.* http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-954_en.htm.

⁵ Užsienio paklausa įvertinama pagal eksporto apimčių tendencijas Lietuvos pagrindinėse eksporto rinkose, perskaičiuojant eksporto rinkų svorį ir lietuviškos kilmės eksporto prekių (neįskaitant energetinių produktų) grupių svorį.

⁶ Sudaromos atskiros Lietuvos pagrindinių eksporto rinkų importo apimčių ir BVP prognozės, kad būtų galima paskaičiuoti eksporto augimo apimtį. BVP ketvirčio prognozės gaunamos iš Europos Komisijos ir „Euromonitor International“.

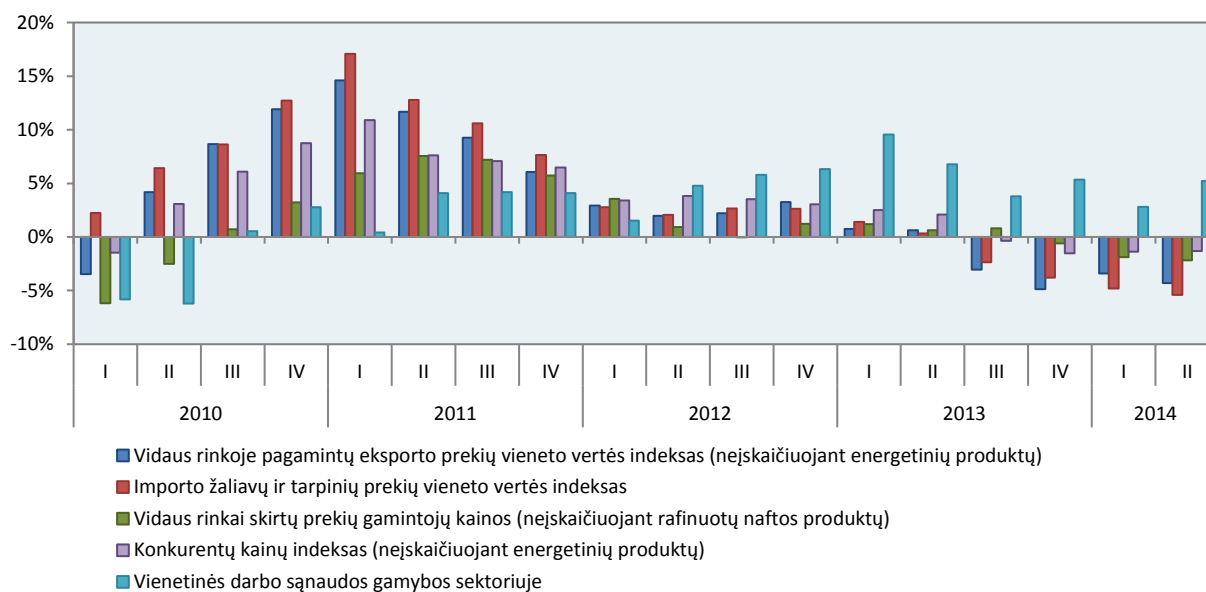
3 pav. Metiniai užsienio paklausos pokyčiai (ketvirtiniai duomenys, proc.)

Šaltiniai: Eurostato „Comext“ duomenų bazė, Norvegijos statistikos agentūra, Rusijos Federacijos statistikos agentūra („Rosstat“), EBPO, Federalinio rezervų bankas ir VŠĮ „Versli Lietuva“ skaičiavimai.

Lietuvos pramonės produkcijos eksporto apimtys auga lėtai ir dėl mažiau palankios pasaulinių kainų raidos. Dėl vangios pasaulinės paklausos eksporto kainos turi polinkį mažėti. Importuotų žaliavų ir tarpinių prekių kainos taip pat mažėja.

Paveikslėlis 4: Metiniai lietuviškos kilmės eksportuojamų prekių kainų ir sąnaudų pokyčiai (ketvirtiniai duomenys, proc.)

Šaltiniai: Eurostatas, Lietuvos statistikos departamentas ir VŠĮ „Versli Lietuva“ skaičiavimai.

Padidėjusios vienatinės darbo sąnaudos gamybos sektoriuje gali neigiamai paveikti eksporto maržą, ypač darbui imliose pramonės šakose. Eksportuojantys gamintojai gali stengtis verčiau pardavinėti savo prekes vidaus rinkoje, kur prekių kainos krinta ne taip smarkiai.

Lietuvos eksportuojančių pramonės šakų investicijos į ilgalaikį turtą pastaruoju metu išaugo. Investicijos į žemės ūkio ir gamybos sektorius per paskutinius keturis ketvirčius padidėjo, palyginti su tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu.

V. PREKIŲ REEKSPORTAS

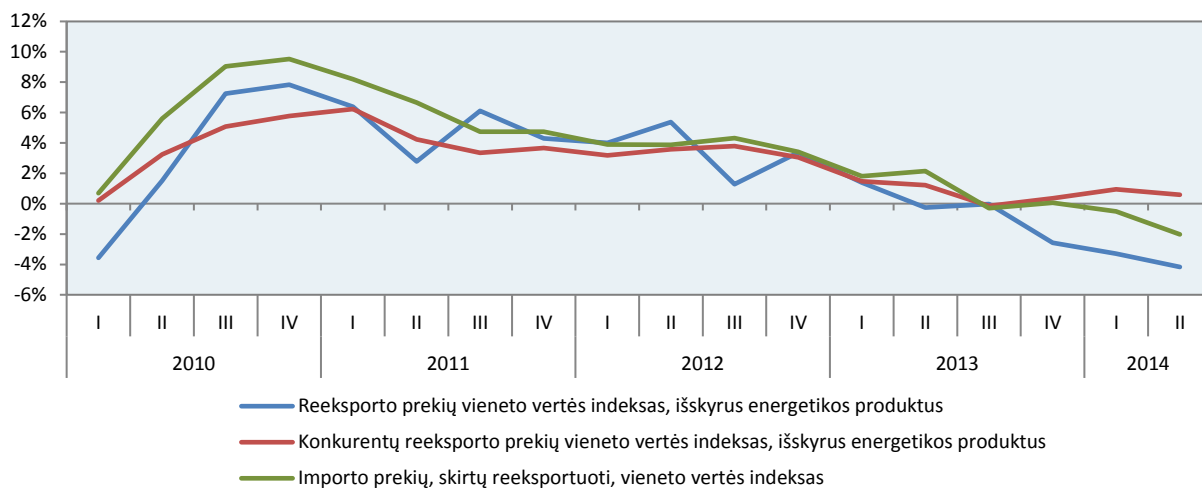
Prognozuojama, kad reeksporto (neįskaitant energetinių produktų) vertė 2014 m. augs tik 3,6 proc., t. y. daug mažiau, palyginti su 2013 m. (15,3 proc.). 2015 m. prekių reeksporto vertės metinė plėtra turėtų spartėti iki 12,2 proc.

Reeksporto (neįskaitant energetinių produktų) apimčių didėjimą stabdo ekonominė situacija Rusijoje. Šiuo metu Rusijos ekonomika yra apimta sąstingio ir nesitikima, kad ji pagyvės per likusius šių metų mėnesius ar kitais metais.

Reeksporto pajamų didėjimą varžo ne tik Rusijos embargas maisto produktams, bet ir smunkančios eksporto kainos, kurias žemyn tempia mažėjančios kainos pasaulio rinkose bei valiutų nuvertėjimas.

Taip pat mažėja konkurentų reeksporto kainos ir importo prekių, skirtų reeksportuoti, kainos. Vis dėlto, reeksportuotų prekių kainos mažėja labiau negu importuotos produkcijos, skirtos reeksportui, kainos. Tai lemia neigiamą poveikį Lietuvos prekybos įmonių pelnams ir mažina reeksporto paskatas.

5 pav. Metiniai reeksportuojamų prekių kainų ir sąnaudų pokyčiai (ketvirtiniai duomenys, proc.)

Šaltiniai: Eurostato „Comext“ duomenų bazė, Lietuvos statistikos departamentas ir VŠĮ „Versli Lietuva“ skaičiavimai.

VI. PAGRINDINĖS RIZIKOS IR NEAPIBRĖŽTUMAS

Šių prognozių gana didelį neapibrėžtumą ypač lemia neaiški Ukrainos konflikto raida. Tikėtina, kad papildomos prekybos ribojimo priemonės tarp Rusijos ir ES turės tiek tiesioginį, tiek netiesioginį poveikį Lietuvos eksporto raidai. Lygiai taip galima raida bus palankesnė situacijai normalizavusis ir anksčiau numatyto termino panaikinus įvestus prekybos apribojimus.

Gana didelis neapibrėžtumas supa ir ES ūkio raidą. Esant papildomiems finansų rinkos ar kitiems šokams ES ūkis galimai atsigaus ne taip užtikrintai kaip planuojama. Tai neabejotinai neigiamai paveiktų Lietuvos eksporto paklausą. Antra vertus, euro zonos ekonomika gali atsigausti greičiau nei tikimasi. Tuomet padidės užsienio paklausa ir pradės augti kainos. Galiausiai, Europos centrinio banko intervencija gali turėti teigiamą poveikį tarptautinei aplinkai.